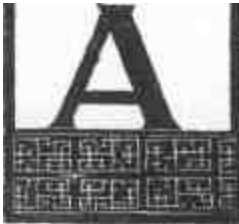


MAGYAR PÁL: A MAGYAR IPAR KÜLFÖLDI VONATKOZÁSAI



Az Osztrák-Magyar Monarchia közös vámterületű gazdasági szervezetébe beilleszkedő magyar ipar nem rendelkezett kedvező termelési feltételekkel. Annak dacára, hogy Magyarország természeti kincsei bőségesen szolgáltatják a legtöbb iparág nyersanyagát, a Monarchia gazdaságpolitikája útját állta egy erőteljesebb magyar ipar kifejlődésének. Az az elv érvényesült, hogy Magyarország agrár-jellegének megfelelően élelmezze olcsón a Monarchia lakosságát és vásárolja iparszükségletét a Monarchia másik fejlettebb iparú országától. Ez az elhelyezkedés természetesen megnehezített minden iparosításra irányuló mozgalmat és annak dacára, hogy már Kossuth Lajos, a magyar nemzet lánglelkű apostola, ki gazdasági kérdések iránt óriási érzékkel bírt, megállapította, hogy „az ipar fejlesztése hazánknak legsürgősebb, legégetőbb szükségei közé tartozik, még pedig nemcsak általában a közjólét, hanem különösképp még magának mezőgazdaságunknak érdekében is”, a magyar ipari mozgalom csak lassú lépésekben haladhatott előre.

Nem csoda ily körülmények között, ha Európa gazdasági közvéleménye előtt Magyarország hosszú évtizedeken át csak mint mezőgazdasági állam szerepelt, melynek a külföldi iparral való vonatkozásai legfeljebb mint nyersanyag-szállító országnak jöttek figyelembe, de ipari termelvényeit illetően az ismeretlenség homálya vette körül. Ha azonban a magyar ipar fejlődését figyelemmel kísérjük, akkor megállapíthatjuk, hogy a magyar ipari termelésnek e hátraszorítottsága nemcsak a magyar gyakorlati gazdasági tényezők mindenkori intencióinak nem felelt meg,

hanem a tényleges állapot is kedvezőbb volt. Ellenben, amiként külpolitikai vonatkozásban lépten-nyomon elsikkadt a külföld felé Magyarország önállósága, úgy a magyar ipari termelés szempontjából is sok esetben a külföldre kikerült magyar áru bécsi kereskedő-kezeken keresztül érte el fogyasztó piacát és természetesen osztrák áruként szerepelt. Sőt tény az is, hogy amikor az industrializálási folyamat európaszerte az ipari kiállítások intézményét előtérbe állította, az első kiállításokon résztvevő magyar gyáripari vállalkozásokat osztrák cégekként szerepeltették. A helyzet felismerése a magyar ipari tényezőket már jókorán szervezkedésre buzdította és Kossuth Lajos kezdeményezésére már 1842-ben megalakult a Magyar Iparegyesület, mely alig egy évi működés után már első ipari kiállítását is megrendezi. A Monarchia gazdasági politikája mellett természetesen a zsenge magyar ipar nagyobbarányú fejlődése nem volt elképzelhető és ha figyelembe vesszük, hogy kezdetben még a közszállításoknál sem részesült a kezdő hazai ipar a Monarchia fejlettebb iparú országával szemben védelemben, kellő képet alkothatunk magunknak arról, hogy mennyire magáraulva kellett a magyar iparnak a fejlődés útját kivájnja.

Hogy ennek dacára számos magyar iparág aránylag rövid idő alatt nemcsak a kezdet nehézségeit tudta leküzdeni, hanem rövidesen a külföldi piacokon is pozíciót tudott magának teremteni, élénk bizonyítéka ama állítás tarthatatlanságának, hogy a magyar népnek nincs meg az ipari termeléshez szükséges rátermettsége. Hiszen, ha igaz is, hogy több magyar iparvállalat kezdeményezője és első vezetői külföldről, főként Németországból kerültek hozzánk, tény az is, hogy túlnyomóan magyar munkáskezeket foglalkoztattak és ezeknek termelő-ügyességén múlott végeredményben gyártmányaik kiválósága. De még így is kiemelhetjük, hogy azok a magyar iparcikkek, melyek először törtek utat a művelt nyugat piacai felé, a magyar művészi ízlés és alkotóképesség dicsérői voltak. Így a magyar ötvösség remekei már a kézműipar korában is európaszerte ismeretesek voltak, a gyáripari termelés kezdetén pedig Herend porcellánjai Paris és London előkelő köreinek kedvelt cikkévé váltak, melyeket műértők is gyakran Sevres gyártmányaival egyenlő színvonalúra helyeztek. Nem kevésbé dicsérik a magyar ipar kezdeményező erejét és ízléses voltát a Zsolnay-féle fayence-gyártmányok, melyek főként Parisban találtak megértő műértő közönséget. Jellemző, hogy kezdetben e gyár kivitelét kizárólag Bécsen keresztül tudta csak lebonyolítani, anélkül, hogy bécsi exporteur je magyar jellegének kidomborítását szükségesnek tartotta volna.

Nem csoda, hogy ily körülmények között Magyarországon jókorán kialakult az a mozgalom, mely a Monarchia gazdasági politikájával szemben Magyarország ipari termelésének életerejét igyekezett igazolni. Ennek a mozgalomnak annál nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk, mert

hiszen a magyar kormánykörök sem tanúsítottak mindenkor kellő megértést a magyar ipari tényezők e törekvésével szemben és csak Magyarország nagy kereskedelemügyi miniszterének, Baross Gábornak idejében részesült a magyar ipari termelés abban a figyelemben, melyet az ország gazdasági érdekei kívánatosná tesznek. A Technológiai Iparmúzeumnak 1883-ban való megalakulása, majd a Kereskedelmi Múzeumnak 1885-ben való létesülése a fontosabb külsőségei a magyar ipar fejlesztésére irányuló akcióknak. Külföldi vonatkozásban az egymást követő világkiállításokon való részvétel jellemzi a magyar iparosságnak azt a törekvését, hogy nem csupán az ország belső szükségletét igyekszik gyártmányaival ellátni, hanem produktumaira a külföldi piacok figyelmét is fel kívánja hívni.

Nem lehet csodálni, hogy az első világkiállításokon, így 1871-ben Londonban, majd 1873-ban Wienben a magyar ipar termelvényei még nem bírták ki az összehasonlítást a nyugati országokéval, de már 1878-ban Parisban szép fejlődésről tett tanúságot a magyar ipar produkciója, hogy azután 1900-ban a párisi világkiállításon olyan arányban vegyen részt, mely az egész világ előtt igazolta egy három évtizedes intenzív munka eredményeit. Ha a párisi világkiállítás statisztikai adatait megvizsgáljuk, úgy meglepetésszerűen konstatáljuk, hogy a magyar ipar ezen a világkiállításon úgy a kiállítók száma, mint pedig az igénybevett kiállítási terület szempontjából olyan pozíciót biztosított magának, mellyel a legiparosabb országok sorába küzdötte fel magát és a kiállítás vezetőségének a magyar iparral szemben kifejezésre juttatott elismerése azt igazolta, hogy nem csupán mennyiségben, hanem minőségben is oly készítményekkel jelent meg, mely méltóvá tette az európai nemzetek ipari versenyében való részvételre. Az 1900. évi párisi kiállítás után a világkiállítások rendezése nem folytatódott a régi tempóban és arányban és az 1904. évi st. louis-i, vagy az 1905. évi liègesi világkiállítások arányai nem közelítették meg a párisi kiállítás méreteit és a magyar ipar sem volt abban a helyzetben, hogy hasonló reprezentatív erővel vegyen részt bennük. A későbbi időszakok pedig gazdasági viszonyaikkal, majd pedig politikai válságaikkal nem voltak alkalmasak az ipari fejlődés ily bemutatására és így a háborúelőtti, vagyis a Monarchia keretébe tartozó Magyarország ipari színvonalát tényleg legjobban a párisi világkiállítás reprezentálhatta, míg a háború utáni Magyarország még nem juthatott abba a helyzetbe, hogy ipari színvonalát szemléltető módon mutathassa be Európa népeinek, hiszen Magyarország gazdasági köreinek minden erejét az összeomlás követő évtizedben, a gazdasági élet reorganizálása vette igénybe, mely munkafolyamat sokkal életbevágóbb, semhogy alkalmat nyújthatna ily ünnepek rendezésére.

A magyar iparcikkek mindig utat tudtak törni maguknak Nyugat felé, ahol a magyar művészi ízlés érvényesülésének tere volt. Érthető

ily körülmények között, hogy a magyar képzőművészet iparszerűségi alkotásai mellett a magyar iparművészeti cikkek széles érdeklődésre tarthatnak számot és úgy a magyar művészeti szakiskolák, mint a magyar kézművesek és háziiparosok ilyirányú produkciói széles körök tetszését tudták megnyerni. Ezen a téren mindig kiemelkedtek a Zsolnay-gyár készítményei, melynek eozin-gyártmányai szinte állandó jellegű vevőkört tudtak maguknak a külföldön biztosítani. Korántsem szabad azonban azt hinnünk, hogy a magyar ipar érvényesülése e speciális népművészeti irányúnak tekinthető terre szorítkozott, mert hiszen a többi, par excellence gyáripari ágakban igen sok területen szintén kiváló produkált a magyar ipar. Első helyen kell megemlékeznünk a magyar nagyipar legreprezentatívabb ágának, a malomiparnak teljesítményéről. Közismert dolog, hogy a magyar búza speciális minősége módot nyújtott egy olyan malomipar kialakulására, mely nemcsak gyártmányainak különleges minőségével, hanem fejlettségével is mindenkor Európa első színvonalú iparai között foglalt helyet. A malomipar e fejlettsége nem csupán arra nyújtott alkalmat, hogy a magyar liszt kiválóságát, mely egyfelől annak ízletességében, másfelől azonban gazdaságosságát jelentő kiadóságában nyilvánul, biztosítsa, hanem alkalmat nyújtott egy olyan fejlett malomberendezési ipar kialakulására is, mely azután módot találhatott arra, hogy a magyar gépipar teljesítőképességét e téren az ország határain túl is igazolja. Amiként azonban a malomipar révén a malomberendezés ipara magas színvonalra tudott fejlődni, úgy mezőgazdaságunk szükséglete a mezőgazdasági gépipar terén is olyan lehetőségeket nyújtott, melyeket a magyar agilis gyáripar szintén nem hagyott kihasználatlanul. Történelmileg is érdekes, hogy Magyarországon már 1837-ben megalakult az első gépgyár (Újpesten Knutzen és Remolt), melyet több újabb alapítás követett, többek között 1845-ben a Schlick-féle öntöde, majd 1850. körül a Ganz-gyár, 1854-ben a Röck-gyár, melyek később a magyar gép- és vasipar legizmosabb képviselőivé váltak és ma is méltó reprezentánsai a magyar gépipari termelésnek.

A magyar gépipar fejlettsége ez iparágnak az ország határain túl is nagy tekintélyt biztosított és péld. a Ganz-gyár speciális hengershékeivel nemcsak a magyar malomiparnak minden más országot meghaladó színvonalra való fejlesztéséhez járult hozzá, hanem e gyártmányával úgyszólván a világ minden táján pozíciót teremtett a magyar iparnak. Ugyané gyár keményöntvényű vasúti kerekeivel úttörő volt a vasúti kocsi-gyártás tökéletesítése terén, és vasúti kerekei nemcsak Európa, hanem Amerika ezirányú szükségletének fedezésénél is fontos faktorrá váltak. Hogy pedig a vaggongyártás terén milyen magas színvonalon áll a magyar ipar, jellemzésül kiemeljük, hogy az első Pullmann-kocsi Európában a budapesti Ganz-gyárban készült. Nem kevésbé kedvező képet nyerünk a magyar mezőgazdasági gépipar expanzivitásáról, ha Magyarország leg-

jelentősebb mezőgazdasági gépgyárának, a budapesti Magy. Kir. Állami Gépgyárnak fejlődését kísérjük figyelemmel. E több mint fél század óta működő gépgyár elsősorban a magyar mezőgazdaság céljaira szükséges gépek gyártását tette feladatává, gyártmányainak kiválósága azonban rövidesen utat tört magának az ország határain kívül és nemcsak a Balkán és keleti államok mezőgazdái vették szívesen a magyar mezőgazdasági gépeket, hanem Spanyolország és Franciaország is jó piacává vált a gépeknek, melyek hírneve egyébként Ázsiában és Afrikában is piacot biztosított részükre. Ama iparágak sorában, melyek európaszerte megbecsülést szereztek a magyar iparnak, előkelő helyet foglalt el a villamosági ipar is és az eredetileg a Ganz-gyár szakosztályaként működött Ganz-féle Villamosági vállalat elektromos berendezései kiválóságuknál fogva rövidesen világszerte ismertekké és kedveltekké váltak. Ez iparág teljesítőképességét talán legjobban jellemezhetjük, ha megemlíjük, hogy Róma, Bécs, Buenos Ayres és Melbourne villanyerő-központjain kívül egész sora a külföldi városoknak építtette a Ganz-vállalat útján erőközpontját.

Ez ismertetés keretében csak röviden lehetett reámutatni azokra a teljesítményekre, melyeket – mint bevezetésünkben kifejtettük – a gazdaságpolitikailag kedvezőtlen elbánásban részesülő magyar ipar az európai és világkultúra fejlődése érdekében nyújthatott. Élénk dokumentumai ezek annak, hogy a magyar nép munkaakarata és képessége kedvezőtlen körülmények között is utat tör magának, amit azonban még élénkebben igazol az a sziszifuszi munka, melyet a magyar gazdasági tényezők az összeomlást követő években a gazdasági élet reorganizációja érdekében kifejtettek. Bizonyos, hogy a lefolyt időszak alatt ezt az óriási munkát nem sikerült még befejezni, de kétségtelen az is, hogy ez időszak eredményeiben is minden tárgyilagos bíró bizonyosságát láthatja annak, hogy Magyarország minden erejével közreműködik azon, hogy Európa egéről a háború nyomán keletkezett súlyos gazdasági viszonyok okozta sötét felhők eltűnjenek.

